

Plzeň, 6. 10. 2011

Praha, 17. 10. 2011

Liberec, 13. 10. 2011

Záznam z debaty najdete na: www.reformycssd.cz

Důchodová reforma ČSSD

„Spravedlivý důchodový systém - důstojný život důchodcům!“

*Zpracoval autorský tým odborné Sociální komise ČSSD ve složení:
Martin Potůček, Vladimír Špidla, Vít Samek a Jan Mládek*

Úvod

Důchodové pojištění je nejdůležitějším článkem sociální ochrany. Klíčovým cílem důchodové reformy je zajistit všem – současným i budoucím – důchodcům dostatek prostředků pro klidný a důstojný život, pro zachování odpovídající životní úrovně a také schopnost podílet se na veřejném, sociálním, ekonomickém a kulturním životě společnosti. Zároveň dosáhnout toho, aby byl důchodový systém vnímán rozhodující částí české veřejnosti jako spravedlivý bez ohledu na věk, pohlaví či sociální a ekonomické postavení a aby byl dlouhodobě udržitelný. Tohoto cíle nelze dosáhnout pouze změnami v systému samém. Reformu je třeba nahlížet širěji, zejména ve vztahu k trhu práce a k populačnímu vývoji, které jsou důchodovým systémem zpětně ovlivňovány.

ČSSD je za přípravu a realizaci takto pojaté důchodové reformy připravena převzít svůj díl odpovědnosti. Tato reforma je potřebná proto, že současná podoba důchodového systému vytváří nespravedlivé a neodůvodněné rozdíly mezi zaměstnanci a osobami samostatně výdělečně činnými, mezi lidmi s nižšími a s vyššími výdělky, mezi lidmi pečujícími a nepečujícími o děti, nebere v úvahu individualizaci a nestabilitu pracovních kariér ani to, že stále ještě existují extrémně obtížná zaměstnání. Důchodová reforma musí také – v kontextu probíhajících demografických změn – reagovat na vznik dlouhověké společnosti. Ani dosavadní třetí pilíř, penzijní připojištění se státním příspěvkem, dosud neslouží svému zamýšlenému účelu – je pouhým podporovaným spořením bez faktického vlivu na konečnou výši důchodů.

Předpokladem dlouhodobé udržitelnosti reformy je její odpovědná příprava za účasti představitelů vlády, parlamentní opozice, odborné a občanské veřejnosti. Je nutno si uvědomit, že důchodová reforma není jednorázový proces. ČSSD se proto zasadí o ustavení stálého průřezového poradního orgánu, složeného z předních odborníků, sociálních partnerů a obecně uznávaných osobností s právem předkládat návrhy. Ten naváže na práci obou Bezděkových komisí, dostane celým politickým spektrem akceptované zadání, bude odpovídajícím způsobem vybaven a bude produkty své práce nabízet k další odborné i veřejné diskusi s dlouhodobým cílem uvážlivě přizpůsobovat důchodový systém vývoji společnosti – podobně jako například ve Francii působící stálá Rada pro orientaci (Conseil d'orientation) – tak, abychom mohli co nejrychleji dospět k celonárodnímu konsensu.¹

¹ *Conseille d'orientation des retraites (Důchodová rada) se skládá z 39 členů, zastupujících sociální partnery, politické strany, nevládní organizace zabývající se rodinou či otázkami stáří. Členy jsou vedoucí ústředních orgánů mající ve své agendě důchodové otázky a nezávislé osobnosti uznávané pro svoji kompetentnost. Jeho úkolem je poskytovat průběžně odborné podklady. Má právo předkládat politikům návrhy.*

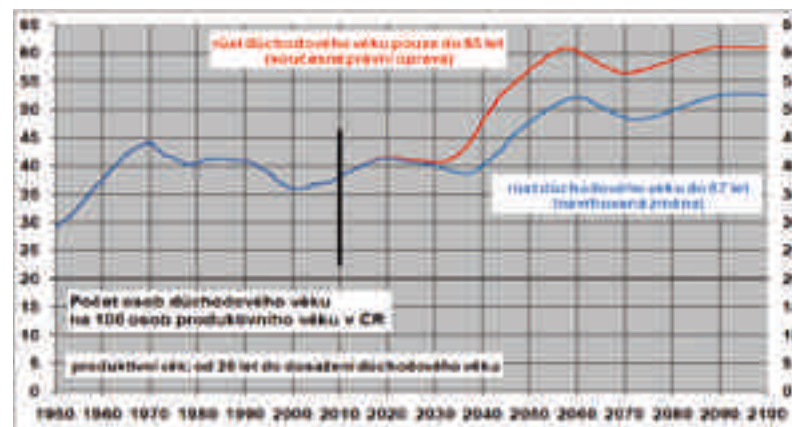
A. Naše vize důchodové reformy

Členíme ji do čtyř navzájem spjatých kroků:

1. Stabilizace veřejného, průběžně financovaného pilíře z veřejných zdrojů

Proponenti vládní důchodové reformy argumentují tím, že dosavadní systém není udržitelný kvůli stárnutí populace, což povede k výraznému poklesu poměru počtu ekonomicky aktivních k počtu důchodců. Naše analýzy ukazují, že tomu tak nebude a že tyto argumenty neobstojí především v dlouhodobějším výhledu. Důchodový systém je průběžně parametricky upravován a tyto úpravy působí pozitivně jak k jeho finanční stabilizaci ve střednědobé i dlouhodobé perspektivě, tak ke stabilizaci míry závislosti. V této souvislosti je na místě připomenout, že tzv. malá důchodová reforma realizovaná vládou v roce 2011 prodlužuje tzv. statutární důchodový věk na 67 let a počítá se s tím, že poté poroste tento zákonem stanovený věk odchodu do tzv. plného starobního důchodu automaticky o dva měsíce pro každý další ročník pojištěnců, a to shodně pro muže a ženy. I při velmi pesimistickém scénáři vzroste do roku 2060 počet důchodců na počet ekonomicky aktivních z 38 důchodců na 100 ekonomicky aktivních (2010) na 58 důchodců na 100 ekonomicky aktivních, tedy na 1,7 ekonomicky aktivního na jednoho důchodce. Pak se ovšem bude situace postupně zlepšovat, v žádném případě nebude dosažena hodnota jednoho ekonomicky činného na jednoho důchodce uváděná vládou. Tvůrci vládní reformy zde záměrně klamou veřejnost, aby obhájili svoji variantu důchodové reformy. Skutečný vliv důchodového věku na míru závislosti ukazují názorně následující graf a tabulka:

Graf 1: Vliv důchodového věku na míru závislosti

Zdroj: RNDr. Tomáš Fiala, CSc., katedra demografie FIS VŠE, nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3, e-mail:fiala@vse.cz.

Vlastní výpočet na základě zdrojových dat: do roku 2009: Věkové složení obyvatelstva ČR, Český statistický úřad; <http://www.czso.cz>; od roku 2010: Prognóza populačního vývoje České republiky, střední varianta, autoři RNDr. Boris Burcin, Ph.D., RNDr. Tomáš Kučera, CSc., Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, <http://www.mpsv.cz/cs/8838>.

² Míra závislosti udává poměr počtu důchodců k počtu ekonomicky aktivních.

Tabulka 1: Hlavní předpoklady a výsledky projekce obyvatelstva ČR

charakteristika	varianta	2010	2020	2030	2040	2050	2060	2070	2080	2090	2100
úhrnná plodnost	min.	1,492	1,400	1,400	1,400	1,400	1,400	1,400	1,400	1,400	1,400
	stř.	1,492	1,600	1,650	1,700	1,700	1,700	1,700	1,700	1,700	1,700
	max.	1,492	1,700	1,800	1,900	2,000	2,000	2,000	2,000	2,000	2,000
střední délka života mužů	vše	74,40	76,90	79,40	81,40	83,40	84,40	85,40	86,40	87,40	88,40
střední délka života žen	vše	80,60	82,85	85,10	86,75	88,40	89,40	90,40	91,40	92,40	93,40
migrační přírůstek (v tisících osob ročně)	min.	15,6	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0
	stř.	15,6	25,0	25,0	25,0	25,0	25,0	25,0	25,0	25,0	25,0
	max.	15,6	40,0	40,0	40,0	40,0	40,0	40,0	40,0	40,0	40,0
počet osob v důchodovém věku na 100 osob v produktivním věku	min.	37,6	41,8	41,2	44,7	54,3	58,3	51,3	47,1	48,1	46,2
	stř.	37,6	41,1	39,7	41,7	48,2	49,6	42,5	37,6	36,5	34,9
	max.	37,6	40,6	38,4	39,4	44,2	44,3	37,6	32,6	30,7	28,9
počet osob v produktivním věku na 1 osobu v důchodovém věku	min.	2,66	2,39	2,43	2,24	1,84	1,72	1,95	2,12	2,08	2,16
	stř.	2,66	2,43	2,52	2,40	2,07	2,02	2,35	2,66	2,74	2,86
	max.	2,66	2,46	2,60	2,54	2,26	2,26	2,66	3,07	3,26	3,46
počet důchodců na 100 zaměstnaných	min.	48,7	52,5	53,4	58,1	66,1	69,7	64,9	61,0	62,0	60,8
	stř.	48,7	51,6	50,9	53,7	58,9	60,1	54,5	49,6	48,6	47,4
	max.	48,7	50,9	49,2	50,5	54,0	53,7	48,0	42,8	40,7	39,1
počet zaměstnaných na 1 důchodce	min.	2,06	1,90	1,87	1,72	1,51	1,43	1,54	1,64	1,61	1,64
	stř.	2,06	1,94	1,96	1,86	1,70	1,66	1,83	2,02	2,06	2,11
	max.	2,06	1,96	2,03	1,98	1,85	1,86	2,09	2,34	2,46	2,56

Pozn.: min. – minimální varianta, stř. – střední varianta; max. – maximální varianta.

Think tank CESTA, Praha 2011.

Demografické změny jsou nepochybně významné, ale nemají mechanické důsledky. Budoucí stabilita průběžného důchodového systému bude založena na celkové produktivitě společnosti a na přijatých organizačních a fiskálních opatřeních a veřejných politikách, především rodinné politice, politice zaměstnanosti, migraci, vzdělávací a zdravotní politice.

Cestou k zajištění dostatečných prostředků do základního veřejného pilíře důchodového pojištění bude:

- fixace stávající výměry příspěvků do fondu sociálního pojištění;

- odstranění nespravedlivého znevýhodnění zaměstnanců vůči OSVČ ve výši příspěvku na sociální pojištění;
- financování vdovských, vdoveckých, sirotčích a invalidních důchodů, z jiných zdrojů veřejných rozpočtů než z fondu sociálního pojištění a jejich vedení na samostatném podúčtu důchodového pojištění; financování z jiných zdrojů může případně zahrnout také pevné výměry starobního a invalidního důchodu či náhradních dob pojištění;
- postupné zvyšování příjmů sociálního pojištění s využitím dalších daňových příjmů (daňový mix) tak, aby došlo k vytvoření mírného přebytku;³
- ustavení rezervního fondu spravovaného státem jako fondu, který bude sloužit k vyrovnávání fluktuací v příjmech z důvodu nerovnoměrností populačního vývoje mezi lety 2025 a 2070, případně fluktuací ekonomiky. Příjmem tohoto fondu bude přebytek důchodového systému, výnosy z kapitálu a další dohodnuté příjmy, např. z privatizace.

Počítáme přitom s existencí stropu odvodů na sociální pojištění u vysokopříjmových kategorií ve výši čtyřnásobku průměrné mzdy.

Hlavní bolestí současného systému není to, že by se nedokázal vyrovnat s budoucím demografickým vývojem či vývojem na trhu práce, jako spíše to, že celkové výdaje na důchodový systém jsou už nyní v naší zemi výrazně nižší než v zemích se srovnatelným stupněm sociálního a ekonomického rozvoje.

Tabulka 2: Mezinárodní srovnání výdajů na sociální ochranu ve stáří jako podílu na HDP (2006)

	Důchody	Sociální služby	Celkem
EU 27	11,9	0,5	12,4
ČR	8,4	0,3	8,7
Maďarsko	10,0	0,3	10,3
Polsko	12,4	0,2	12,6
Slovensko	7,3	0,4	7,7
Itálie	14,7 /max./	0,1	14,8 /max./
Irsko	5,0 /min/	0,2	5,2 /min/

Zdroj: Eurostat.

Dnes tedy činí výdaje na důchody v relaci k HDP jen něco málo přes dvě třetiny průměru sedmadvacítiky zemí EU – a tento stav se po realizaci současné vládní důchodové reformy zásadně nezmění. **V žádném případě proto nesmí dojít k poklesu průměrné výše důchodů z veřejnoprávního průběžného pilíře pod minimální hranici 40% průměrné hrubé mzdy.** V závislosti na vývoji ekonomiky bude naopak žádoucí hledat cesty ke zvýšení tohoto poměru, který ještě na začátku 90. let minulého století převyšoval 50%. Toto řešení je nutné hledat v rámci celého důchodového systému a ve všech prognózách a projekcích počítat s důchody vyplácenými v důchodovém spoření a v doplňkovém penzijním spoření.

³ Viz konkrétní návrhy obsažené v dokumentu „Daňová politika ČSSD, vyrovnaný rozpočet a euro“.

Bude také žádoucí výrazně zkvalitnit informovanost občanů o jejich aktuálních a budoucích důchodových nárocích, například pravidelným zasíláním údajů o možné výši jejich starobního důchodu.

2. Stanovení hranice věku odchodu do důchodu

S rostoucí střední délkou života a let prožitých ve zdraví je nutno akceptovat potřebu postupného zvyšování věkové hranice nároku na starobní důchod, avšak je třeba tento proces limitovat, zejména s ohledem na zdravotní stav a zaměstnatelnost občanů ve věku od 60 let výše. Například tak, aby se zachovávala současná průměrná délka pobírání důchodu. Jednou z možností je navázat dobu odchodu do důchodu na střední délku života v dobrém zdraví. Zároveň je ovšem třeba rozšiřovat prostor pro individuální rozhodnutí, kdy odejít do důchodu, a nechávat tento odchod jen jako jednorázovou záležitost, to jest náhlý přechod z plného zaměstnání do plného starobního důchodu. I vzhledem k tomu, že střední délka života se velmi podstatně liší v závislosti na socioekonomickém postavení člověka.

Následující tabulka ukazuje, kolik let se ještě dožije 25letý člověk, pokud se nezmění úmrtnostní poměry v jeho skupině.

Tabulka 3: Naděje na dožití ve věku 25 let podle vzdělání (v letech), Česká republika 2002 a 2008

muži	základní	střední bez mat.	střední s mat.	vysokoškolské
2002	39,50	47,9	51,41	58,17
2008	42,73	47,66	54,21	62,00
2008/2002	1,082	0,995	1,054	1,066
ženy				
2002	52,66	53,21	56,87	62,96
2008	55,04	51,30	60,56	67,12
2008/2002	1,053	0,964	1,065	1,066

Zdroj: Rychtaříková, J.: Hlavní demografické změny. XXXX. konference ČDS, 2010.

ČSSD se zasadí o postupné zpružnění podmínek odchodu do důchodu s tím, že bude upřednostňovat takové systémové nástroje, které budou občany motivovat k prodloužení jejich pracovní aktivity, mimo jiné v podobě částečných pracovních úvazků.

Mezi lety 2025 až 2030 bude dobíhat dosud uplatňované postupné zvyšování hranice odchodu do důchodu k hranici 65 let. V souvislosti s lepšími informacemi o populačním vývoji, vývoji zdravotního stavu a vývoji na trhu práce bude možné vyhodnocovat každých 5 let účinnost platných pravidel a vrátit se znovu k otázce věku odchodu do důchodu. V mezidobí bude ČSSD připravovat a postupně zavádět prvky nefinančního příspěvkově definovaného systému (NDC), který vytváří mnohem větší prostor pro individuální volbu pojištěnců a učiní apriorní stanovení této hranice v zásadě irelevantní.⁴

⁴ Podal-li se zavést vícezdrojové financování průběžného důchodového systému, bude možno uvažovat postupné zvyšování míry ekvivalence přiznaných důchodů ve vztahu k pracovním příjmům v závislosti na době pojištění.

3. Změny dobrovolného soukromého důchodového spoření a doplňkového penzijního spoření

Dosavadní systém dobrovolného soukromého penzijního připojištění se státním příspěvkem je v rámci vládní důchodové reformy transformován tak, aby odpovídal standardům soukromých spořicíh důchodových systémů existujících v zemích střední a východní Evropy a vedl k reálnému naplňování jeho zatím jen deklarované funkce jakožto významné součásti skutečně vyplácených penzí. Současně bude do značné míry obdobou zaváděného dobrovolného důchodového spoření v rámci nového druhého pilíře českého důchodového systému, s jinou formou státní podpory. Za tím účelem ČSSD navrhuje:

- sloučit oba dobrovolné soukromé spořicí důchodové systémy do jediného se státní podporou založenou na státním příspěvku; to umožní ukončit vyvádění prostředků z průběžného důchodového pilíře, zefektivnit státní podporu dobrovolného důchodového pilíře, zvýšit jeho transparentnost pro občany a omezit rizika plynoucí z tzv. transformačního deficitu způsobeného realizovanou vládní důchodovou reformou;
- zvýšit státní příspěvek i pro nízkopříjmové skupiny obyvatel a využít jej pouze při čerpání úspor na doživotní výplatu penzí, předčasné odchody do důchodu po 60. roce věku a na programový výběr naspořených prostředků za stanovených podmínek; v opačném případě jej vrátit do státního rozpočtu;
- za účelem zvýšení motivace pojištěnců definovat výši státních příspěvků ve vazbě na výši příspěvků s definovaným horním limitem, případně v podobě daňového bonusu;
- zvážit způsoby, jak motivovat zaměstnavatele k tomu, aby svým zaměstnancům do těchto penzijních fondů více přispívali;
- prémiovat dlouhodobé spoření do těchto fondů v čase rostoucím koeficientem;
- zavést penzijní plány na základě životního cyklu a s investičními strategiemi spojenými s garancí výplaty vložených příspěvků. Investiční strategie těchto plánů snižují riziko se stoupajícím věkem pojištěnce;
- rozvíjet formy doplňkového penzijního spoření pro zaměstnance, kteří vykonávali po dlouhou dobu těžké fyzické práce a rizikové profese, financované povinným příspěvkem zaměstnavatele ve výši stanovené v kolektivní smlouvě, popřípadě vnitřním předpisem zaměstnavatele, s cílem zajistit výplatu „předčasných“ starobních důchodů z doplňkového penzijního spoření až po dobu 5 let již od 60 let věku do dosažení státem stanoveného důchodového věku podle individuálního rozhodnutí občana.

4. Propojení důchodové reformy s dalšími součástmi sociálního systému

Důchodové pojištění je spjato s mnoha dalšími součástmi sociálního systému, například s politikou zaměstnanosti, s politikou bytovou či vzdělávací, nicméně nejvíce s politikou populační a rodinnou. Odborníci dokonce uvádějí a příklad Francie potvrzuje, že nejlepší důchodovou politikou je robustní rodinná politika. **Lidé, kteří se rozhodli mít děti, přispívají do důchodového systému hned dvakrát: jednak svými příspěvky do sociálního pojištění, a dále svojí péčí o děti – budoucí plátce do tohoto systému.** Stávající systém je ovšem stále postaven na neudržitelném předpokladu, že reprodukční chování nezávisí na konkrétních materiálních životních podmínkách lidí a jejich životních perspektivách.

ČSSD proto považuje za prioritu důsledně a funkčně provázat důchodový systém s finanční a institucionální podporou osob pečujících o nezaopatřené děti

tak, aby se zlepšila jejich situace a následně i demografický vývoj. Kromě již platných úprav (slevy na dani z příjmu, přídavky na děti vyplácené do určité výše příjmu) se nabízí přijetí kombinace několika z nabízejících se dalších podpůrných opatření:

- vrátit se k vymezení dětských přídavků jako dávek určených všem, kteří pečují o nezaopatřené děti;
- započítávat pro výpočet důchodu v rámci náhradních dob po dobu mateřské a rodičovské dovolené fiktivní příjem, vycházející z předchozí účasti na pojištění, v případě neúčasti na pojištění pak z minimální mzdy;
- započítávat příspěvky plátců sociálního pojištění pečujících o děti virtuálně v předepsané výši, ale fakticky jim je snížit o stanovený přepočítací koeficient podle počtu dětí, o něž pečují;
- přispívat rodičům pečujícím o nezaopatřené děti z již výše zmíněného rezervního fondu;
- podpořit z veřejných i soukromých zdrojů zvýšení kapacit a kvality poskytovaných institucionálních služeb péče o děti, jako jsou jesle, mateřské školy, družiny a poradenská centra; školky by měly mít kapacitu pro 90 % dětí ve věku od 3 let do začátku školní docházky, jesle pro 33 % dětí do 3 let tak, aby rodiny mohly snadněji sladit péči o děti a práci;
- zavést sdílení vyměřovacích základů pro výpočet důchodů u manželů a obnovit společné zdanění manželů pečujících o děti a/nebo o závislé osoby;
- zavést změny v rodičovské dovolené tak, aby motivovaly muže převzít větší díl péče o děti.

V souhrnu by všechna tato opatření vedla ke zvýšení podílu podpory rodin s dětmi oproti stavu z roku 2007 o 0,5–0,65 % HDP na úroveň kolem 3 %.

* * *

Perspektivně budeme prosazovat myšlenku přechodu veřejného systému důchodového pojištění do podoby již zmíněného nefinančního příspěvkově definovaného systému (označovaného jako NDC), uplatňovaného např. ve Švédsku, Itálii nebo Litvě, který je systémově trvale udržitelný. Nutnou podmínkou pro realizaci tohoto manévru bude zvýšení celkového podílu výdajů na starobní důchody na HDP na úroveň blízkou současnému evropskému průměru.

B. Které návrhy současné vlády na důchodovou reformu z principiálních důvodů odmítáme

1. K celkovému pojetí důchodové reformy z dílny současné vlády

ČSSD se nikdy nesmíří s takovou podobou reformy, jejímž hlavním motivem je dále omezovat veřejné sociální pojištění ve prospěch komerčních zájmů privátních důchodových fondů, provozovaných nadnárodními finančními institucemi, a přeměnit veřejné starobní důchody zajišťující důstojné stáří na pouhou chudinskou dávku. Především považujeme za nepřijatelné:

- **Vytvoření dalšího pilíře dobrovolného soukromého důchodového spoření do komerčních penzijních společností založených na příspěvkově definovaném schématu, jehož klientům stát nechce garantovat návratnost prostředků do nich vložených.**
- Výrazné omezování dosavadních zdrojů financování povinného sociálního pojištění (snížení povinného pojistného na sociální pojištění ze stávajících 28 % vyvedením části pojistného z prvního průběžně financovaného pilíře formou opt-outu do dobrovolného soukromého

důchodového spoření, snížení stropu příspěvků zaměstnanců s nejvyššími příjmy na trojnásobek průměrné mzdy). To představuje postupnou likvidaci solidární podoby současného systému a radikální přesun rizika na jednotlivce.

- Spojování důchodové reformy se zvýšením sazby daně z přidané hodnoty. Jde o dva na sobě nezávislé systémy. Zvýšení dolní sazby daně z přidané hodnoty naopak vyvolá samo o sobě další sociální a ekonomické problémy, včetně ohrožení životního standardu samotných důchodců.
- Opuštění všeobecného důchodového pojištění vytvořením samostatného pojištění pro jednotlivé socioprofesionální kategorie, například podnikatele (OSVČ), samostatné zemědělce apod.
- Zavedení jednotného inkasního místa, které představuje přímý útok na solidární důchodový systém.

V případě realizace kteréhokoliv z těchto návrhů se ČSSD po případném převzetí vládní spoluzodpovědnosti zasadí o jeho zrušení.

2. Ke změnám zákona o důchodovém pojištění

Nesouhlasíme s přerozdělením výše nově vypočtených důchodů – s odvoláním na nedávný nález Ústavního soudu – od podprůměrně až mírně nadprůměrně vydělávajících pojištěnců (kterým nově vypočítané důchody klesají i o několik set korun měsíčně) k nejlépe vydělávajícím pojištěncům (kterým nově přiznávají důchody po 30. září 2011 narůstají i o několik tisíc korun měsíčně). Akceptujeme potřebu zvýšení míry ekvivalence důchodů ve vztahu k pracovním příjmům u nejvyšších příjmových kategorií, nicméně s respektováním zásady, že žádný nově vypočítaný důchod nemůže být nižší než důchod vypočítaný podle dříve platných pravidel. ČSSD se po případném převzetí vládní spoluzodpovědnosti zasadí o dorovnání výše důchodů občanů postižených touto vládní reformou.

Pokud jde o valorizaci vyplácených důchodů, požadujeme nahradit její závislost na „růstu indexu spotřebitelských cen“ závislostí na „růstu indexu životních nákladů důchodců“, který se z důvodu vyšší váhy základních životních potřeb ve spotřebním koši důchodců zvyšuje rychleji než index spotřebitelských cen. Valorizace důchodů vázaná na index spotřebitelských cen je nejen nedostatečná, ale také nespravedlivá. ČSSD připomíná, že odstranění této nespravedlnosti při provádění valorizací důchodů bylo vládami opakovaně slibováno, a to i představiteli současné vlády. Upozorňujeme, že vazbu valorizace též na 1/3 růstu reálných mezd, která vyjadřuje zasloužený podíl důchodců na prosperitě společnosti, nelze zaměňovat či započítávat jako kompenzování důsledků inflace v oblasti důchodů. ČSSD po případném převzetí vládní spoluzodpovědnosti zachová zvyšování procentní výměry důchodů mimořádně již při růstu cen o 5 %.

* * *

Důchodový systém je pouze jedním ze systémů, ve kterém je potřebné reagovat na vznik dlouhodobé společnosti. Dítě narozené v roce 1870 mělo střední délku života cca 34 let. Dítě narozené v roce 2008 cca 77 let. To je obrovský úspěch moderní civilizace, zejména rozvoje moderní medicíny a všeobecně dostupného veřejného zdravotního pojištění. A současně je to zásadní změna. Nelze reagovat pouze v jednom jediném – důchodovém – systému. Tajemství úspěchu spočívá v provázání potřebných změn v rodinné politice, ve zdravotní politice, v systému vzdělání, v daňovém systému, v urbanistice, v dopravě, na trhu práce... I v těchto oblastech nabízí ČSSD své reformní návrhy k veřejné diskusi tak, aby po jejich schválení a uskutečnění výrazně zlepšily kvalitu života všech občanů naší země v dlouhodobé perspektivě.